

HET DRAGEN VAN ROUWKLEDING IN VLAANDEREN

De rouwplicht als commerciële aanbeveling 1900-1945)

Willy P. Dezutter

In 1984 werd aan het Stadsarchief van Brugge het archief geschonken van het kleermakersambacht. Het betrof twee registers van het kleermakersambacht uit de 18de eeuw, vijf registers en vier katernen van de *gemeenzaamheid* van de kleermakersmeesters uit de 19de eeuw en één register met de boekhouding van een Brugs kleermaker (19de eeuw). Dit archief is belangrijk voor de geschiedenis van de 19de-eeuwse *gemeenzaamheden* of beroepsmutualiteiten die in feite een tussenschakel waren tussen de eigenlijke ambachtsgilden (afgeschaft door de wet Le Chapelier in 1795) en de syndicale organisaties van het einde van de 19de eeuw. In Brugge bestonden in 1851 meer dan 40 *gemeenzaamheden*. Deze van de kleermakers, die in 1804 opgericht werd, was één van de belangrijkste. In 1904, bij het honderdjarig bestaan, vroeg de kleermakers*gemeenzaamheid* de grondwettelijke erkenning aan, maar door het uitbreken van de eerste wereldoorlog verdween deze vereniging. In 1919 werd een nieuwe beroepsvereniging gesticht onder de benaming 'De Brugsche Kleermakers'. Het eerste bestuur bestond uit voorzitter Aloïs Anseeuw, ondervoorzitter Charles De Poot, schrijverpenningmeester Serafien Lust, bestuursleden J. Vanderhaeghen en R. Wittezaele, alsmede proost E.H. Paul Allossery. In 1923 telde de vereniging 24 leden, in 1934 telde men 64 leden. Op 22 oktober 1944 werd de eerste

naoorlogse vergadering gehouden, waarop naast het voltallig bestuur ook 78 leden (uit Brugge en omliggende) aanwezig waren. Op 19 oktober 1969 werd het vijftigjarig bestaan nog op grootse wijze gevierd en op 18 februari 1979 was de viering van het 60-jarig bestaan.

Rouwsluier, zwarte crêpe, h. 110 cm

Verzameling Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge

Foto's copyright Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge

De zelfstandige meesterkleermakers zijn wegens de concurrentie van de confectionekleding met uitsterven bedreigd en wegens gebrek aan actieve leden werd de vereniging in 1983 ontbonden.

Op voorstel van de laatste secretaris, Joseph De Poot (1905-1998), besloten de vier overgebleven leden in 1992 om hun archief te schenken aan het Stedelijk Museum voor Volkskunde van Brugge. (1)

Rouwsluier, zwarte tule, h. 50 cm, br. 105 cm
Verzameling Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge
Foto's copyright Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge

1. Een aansporing tot rouwplicht (1933)

In 1933 verspreidde de beroepsvereniging 'Brugse Kleermakers' een omzendbrief met richtlijnen over de rouwdracht en de rouwtijd. De graad van verwantschap bepaalt de duur en de wijze van rouwdragen. De richtlijnen uit 1933, die ook gepropageerd werden via persartikels, gaan onveranderd terug op de raadgevingen van de 'Federatie der Belgische Meesterkleermakersverenigingen' tot ca. 1900. Die rouwplicht, (2) zoals het genoemd werd, zag er uit als volgt. De kleur van de rouwgewaden is zwart.

Men onderscheidt de grote rouw (één jaar), de halve rouw (half jaar) en de kleine rouw (drie maanden). Een weduwe dient gedurende twee volle jaren rouwkleding te dragen. Het eerste jaar grote rouw, dan zes maanden halve rouw en nog eens zes maanden (niet drie) kleine rouw. De rouwsluier of voile dient negen maanden gedragen, zes weken hangende voor het aangezicht, nadien achterwaarts op de rug. Na het afleggen van de sluier volgt nog negen maanden halve rouw. De kleur blijft zwart. Voor de zes maanden kleine rouw mogen de kleren versierd worden met witte kraagjes en ook de hoeden mogen aangevuld worden met witte versieringen. Donker grijze kleren, wit of zwart gestreept, voldeden ook aan de rouwplicht van de kleine rouw. De

Twee armbanden in git

Verzameling Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge. Foto's copyright Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge.

weduwnaar, maar ook de vader en de moeder, zijn aan rouw onderworpen voor achttien maanden, nl. zes maanden zware, zes maanden halve en zes maanden kleine rouw. Voor kinderen, schoonouders en schoonkinderen geldt één jaar, nl. zes maanden zware rouw en zes maanden kleine rouw. Broers, schoonzusters en schoonbroers, grootouders en kleinkinderen moeten rouw dragen gedurende tien maanden, nl. zes maanden zware rouw, drie maanden halve rouw en één maand kleine rouw.

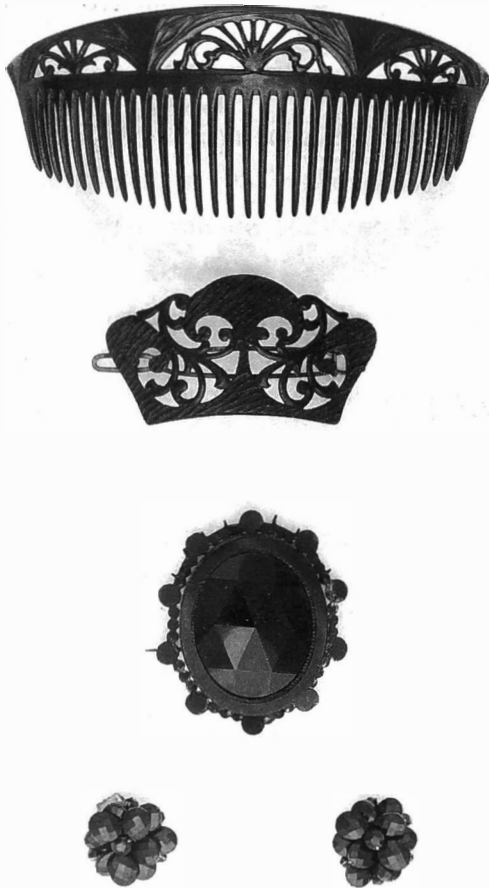
Ooms en tantes, broers- en zusterskinderen dragen zes maanden rouw. Neven en nichten dragen rouw van drie tot zes weken. Kinderen jonger dan vier jaar zijn vrijgesteld tenzij voor vader en moeder. Het dragen van witte kledjes in plaats van zwart heeft de voorkeur. Witte, grijze, of wit met zwart gemengde stoffen, hebben de voorkeur voor kinderen tot twaalf jaar.

De 'Federatie der Belgische Meesterkleermakersverenigingen' ondersteunde dergelijke richtlijnen, ingegeven door commerciële motieven, door het versturen van tweetalige rondzendbrieven. In 1911 vond het Nationaal Congres voor Meesterkleermakers plaats in Charleroi en in 1913 te Gent ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling.

Deze richtlijnen werden overgenomen door de Provinciale Kleermakersbonden en op hun beurt weer door de lokale verenigingen voor meesterkleermakers.

Het betrof een landelijk netwerk en om die reden golden deze richtlijnen ook voor Brussel en Wallonië. In Wallonië stemt de rouwtijd, de *grand deuil*, de *demi-deuil* en de *petit deuil* of *deuil simple* overeen met wat we vaststellen in Vlaanderen (³).

De richtlijnen van de 'Brugse Kleermakers' uit 1933 vindt men identiek terug bij de 'Leuvensche Meesterkleermakers Vereeniging' in 1915! (⁴)

Rouwjuwelen, kam, haarspeld, broche en oorbellen in git

Verzameling Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge.
Foto's copyright Stedelijk Museum voor Volkskunde, Brugge.

Dezelfde etiquette gold bij de Belgische adel ⁽⁵⁾ en men kan zich wellicht afvragen of deze rouwdwang niet voortvloeide uit de imitatie van de toonaangevende klasse nl. adel en hogere burgerij door de middenklasse. ⁽⁶⁾ Het is in ieder geval een feit dat men het 'verzonken cultuurgoed' bijna nergens zo sterk

terugvindt als in de klederdrachten. De mode van Parijs werd in de Belgische stedelijke (en Franssprekende) milieus retardair nagevolgd. De dienstboden waren in het algemeen rouwplichtig aan hun meesters. Ook hier een dwangmatige afstraling van hoog naar laag.

Voorals in de 19de eeuw werd zo uitdrukkelijk de rouw bedreven ⁽⁷⁾ en om commerciële redenen hebben de klermakersverenigingen gepoogd om dit te laten duren tot een flink stuk van de 20ste eeuw.

In de vijftiger jaren was het omzeggens gedaan met de zwarte rouwjaponnen. Het dragen van zwarte rouwkleding was vóór 1850 trouwens een luxe ⁽⁸⁾ en op het platteland deed de boer op een begrafenis weer zijn trouwkostuum aan. De rouwplicht gold overigens vooral voor vrouwen en hield nog lang stand tengevolge van sociale controle.

In Nederland werd de rouwtijd al snel ingekort tot een jaar en zes weken voor zware rouw, een half jaar voor halve rouw en drie maanden of zes weken voor lichte rouw. ⁽⁹⁾

Op het ontstaan en de evolutie van de rouwkleding kunnen we hier niet verder ingaan ⁽¹⁰⁾ evenmin over het verdwijnen ervan. ⁽¹¹⁾ Het heeft alleszins te maken met gewijzigde opvattingen over het doodgaan. Vroeger was dat een publieke aangelegenheid (met een sacramenteel ceremonieel) maar nu is het sterven een technisch-medische privé-aangelegenheid geworden.

2. Theorie en praktijk

De strenge regels die de 'Brugse Kleermakers' wilde opleggen werden in de praktijk niet toegepast. Uit de enquête van M. Van Coppenolle voor de periode 1940-1950 blijkt dat de grote rouw eindigt zes weken na de uitvaart. ⁽¹²⁾

In Kortrijk ⁽¹³⁾ en in het arrondissement Dendermonde ⁽¹⁴⁾ duurde de volle rouw één jaar en zes weken. In de praktijk kwam dit, zoals in Midden-Brabant, neer op zes weken volle rouw en één jaar halve rouw. ⁽¹⁵⁾ Deze duurtijd komt overeen met wat K.C. Peeters vermeldt. ⁽¹⁶⁾

De rouwtijd benadert sterk de wettelijke wachttijd. De vrouw mag geen nieuw huwelijk aangaan dan na verloop van driehonderd dagen sinds de ontbinding van het vorige huwelijk ingevolge de dood van de man (art. 228, eerste lid, B.W.).

Onze stelling is dat de kleermakersbonden in het hele Vlaamse land hebben gepoogd om de lange rouwtijden kunstmatig in stand te houden uit commerciële overwegingen. Dit segment was voor hun sector zeer belangrijk. Deze laatste stuiprekkings hebben de teloorgang van de maatkleding niet kunnen verhinderen en hebben al evenmin ingegrepen op het cultuurproces. Dit achterhoedegevecht steunde op te veel economische motieven en hield geen rekening met de gewijzigde collectieve psychologie van de burgerij.

Het statisch wereldbeeld, de vertrouwde piramidale samenleving met haar zinvolle ordening, brokkelde snel af om meer dan ooit plaats te maken voor individualisering. De onveranderlijke samenleving is vanaf 1945 overgegaan in een moderne dynamische samenleving.

NOTEN

- 1 DEZUTTER (W.P.). Archivalia en realia met betrekking tot het kleermakersberoep. *Brugs Ommeland*, 1993, 4, p. 238-240. Wegens invoering van de nieuwe spelling werd de benaming op 1 juni 1948 aangepast als 'De Brugse Kleermakers'. De vereniging werd officieel ontbonden in 1983 (Belgisch Staatsblad, 1 april 1983). Als 'Vriendenkring' bleef men nog tot 12 juni 1991 voortbestaan. Ook het Provinciaal Verbond van Meesterkleermakers hield op te bestaan in 1983.
- 2 Het woord rouwplicht staat niet in Van Dale *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, dertiende herziene uitgave, Utrecht-Antwerpen, 1999. Ook het woord rouwjuwelen komt er niet in voor.
- 3 PIGNOLET (Marcel). *La mort et ses rites en Ardenne méridionale. Les vivants et leurs morts. Art, croyances et rites funéraires dans l'Ardenne d'autrefois*. Bastogne, 1989, p. 182.
- 4 *Practische Raadkamer voor Jonge Meesterkleermakers de leden der Leuvense Meesterkleermakers Vereeniging*. Leuven, 1915, p. 83-86.
- 5 *Livre des Usages et Coutumes de la Noblesse*. Publié sous les auspices de l'Association de la Noblesse du Royaume de Belgique. Bruxelles, 3e édition, 1963, p. 66-68.
- 6 ELIAS (Norbert). *Het civilisatieproces. Sociogenetische en psychogenetische onderzoeken*. Utrecht-Antwerpen, 1987.

- 7 SNOEP (D.P.). *Dood en begraven, sterven en rouwen 1700-1900*. Utrecht, 1980, p. 56.
- 8 VANNOPPEN (Henri) (red.) *Streekdrachten in onze gewesten*. Gent, 1994, p. 59 en over de rouwmuts p. 179-180. In de Zeeuwse streekdracht duurde de zware of doffe rouw eveneens twee jaar, maar werd soms ingekort: cfr. DE BREE (J.). *Kostuum en sieraad in Zeeland*. Lochem, 1967, p. 117-119.
- 9 TER LAAN (K.). *Folkloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaanderen*. 's-Gravenhage, 1949, p. 326 en *Streekgebonden Kleding. Onderzoek in Nederland en Vlaanderen. Volkscultuur* (Utrecht), 2, 1996, p. 48.
- 10 Aanzetten vindt men in KOK (H.L.). *De geschiedenis van de laatste eer in Nederland*. Lochem, 1970, p. 240-249 en SPRUIT (Ruud). *De dood onder ogen. Een cultuurgeschiedenis van sterven, begraven, cremen en rouw*. Houten, 1986, p. 93-96. VAN DE WALLE (R.), HOLLEBOSCH-VAN RECK (Y.), MEILLANDER (V.). *Rendez-vous met Magere Hein. Doods- en rouwgebruiken in de 19de eeuw*. Gent, Museum voor Volkskunde, 1986, vooral p. 31-34.
- 11 ARIÈS (Philippe). *L'Homme devant la mort*. Parijs, 1977, p. 572-594.
- 12 VAN COPPENOLLE (Maurits). *Uitvaartgebruiken in West-Vlaanderen. Volkskunde*, 1951, 3, p. 37.
- 13 BEKAERT (L.). *Dood en uitvaart in het Kortrijkse volksleven. De Leiegouw*, XIII, 1971, 1, p. 60-61.
- 14 PIETERS (J.). *Doods- begrafenis- en rouwgebruiken in het arrondissement Dendermonde*. Gent, 1960, p. 99-103.
- 15 WOUTERS (Valeer). *Rouwtijd en rouwkleiding. Levend Land*, 15 november 1983, p. 12 en VANNOPPEN (H.). *Overlijden en begrafenis als elementen van sociale segregatie. Ons Heem*, 48, 1994 1, p. 12-13.
- 16 PEETERS (K.C.). *Eigen Aard. Overzicht van het Vlaamse Volksleven*. Antwerpen, 1975, 4de uitgave, p. 417. De resultaten van de meest recente enquête over hedendaagse gebruiken bij overlijden en dood (1945-1986) werden met betrekking tot de rouwgebruiken nog niet gepubliceerd. We beschikken wel over de voorlopige publicatie *Als dood voor de dood. Rituelen m.b.t. overlijden, begrafenis en dodenherdenking van 1945 tot nu in 13 Vlaams-Brabantse steden en gemeenten* o.l.v. Prof. dr. S. Top. Uitgave Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, 1987, 48 p.